

พิมพ์คำ
สำนักพิมพ์
สารคดี

ตามรอย
พุทธประวัติ

น. พลายน้อย

ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ประจำปี ๒๕๕๓

สารบัญ

๑. นครกบิลพัสดุ์	๑๔
๒. โกลียวงศ์	๒๓
๓. พระสีริมหามายา	๓๑
๔. พระสันดุสิตเทวราช	๔๕
๕. ปาฏิหาริย์ใต้ต้นหว้า	๕๖
๖. ปราสาทสามฤดู	๖๖
๗. อภิเษกสมรส	๗๕
๘. เสด็จออกบรรพชา	๘๓
๙. นายฉันนะกับมัจฉานุ	๙๓
๑๐. บำเพ็ญทุกรกิริยา	๑๐๓
๑๑. พระเจ้าลลิตยถา	๑๑๔
๑๒. ริมฝั่งเนรัญชรา	๑๒๖
๑๓. มารผจญ	๑๓๖
๑๔. ตรัสรู้	๑๔๖
๑๕. เสวยวิมุตติสุข	๑๕๕
๑๖. ณ ร่มไม้ราชายตนะ	๑๖๗
๑๗. ต้นเหตุอาราธนาธรรม	๑๗๘
๑๘. อุปกาธิวก	๑๘๙
๑๙. เทศนาโปรดปัญจวัคคีย์	๑๙๘
๒๐. ชมราวาสคนแรกที่เป็นพระอรหันต์	๒๐๘
๒๑. เริ่มงานเผยแผ่พระศาสนา	๒๑๘
๒๒. ชฎิลสามพี่น้อง	๒๒๙
๒๓. ชฎิลสิ้นพยศ	๒๓๙

๒๔. เวฬุวนาราม	๒๕๑
๒๕. อัศวสาวก	๒๖๓
๒๖. เสด็จไปบิณฑบาตในกรุงกบิลพัสดุ์	๒๗๕
๒๗. พิมพาพิลาป	๒๘๘
๒๘. พระเชตวันมหาวิหาร	๒๙๘
๒๙. พุทธบิดานิพพาน	๓๐๘
๓๐. เกิดภิกษุณี	๓๑๗
๓๑. บาตรไม้จันทน์เป็นเหตุ	๓๒๔
๓๒. ยมกปาฏิหาริย์	๓๓๗
๓๓. เมืองสังกัสสะและเวสาลี	๓๔๘
๓๔. ปาริเลยยกะและอัมพปาลีวัน	๓๕๘
๓๕. บนเส้นทางไปเมืองราชคฤห์	๓๖๘
๓๖. เหตุเกิดที่เชตวัน	๓๗๙
๓๗. นางวิสาขา มหาอุบาสิกา	๓๙๒
๓๘. มหาลดาปสาธน์วิคบุพพาราม	๔๐๒
๓๙. ปลงอายุสังขาร	๔๑๐
๔๐. ปรีนิพพาน	๔๒๐
๔๑. พระบรมสารีริกธาตุ	๔๓๒
ภาคผนวก	๔๔๒
• การบิณฑบาตและฉันอาหาร	๔๔๓
• พุทธกิจ	๔๕๔
บันทึกท้ายเล่ม	๔๕๘
เอกสารประกอบการเขียน	๔๖๓
ดัชนีค้นคำ	๔๖๕

กัมโพชะ

ดักสิลา

คันทาระ

แม่น้ำชนาพ

สาคละ เกโกยะ

แม่น้ำพีอัส

กुरू

แม่น้ำพรหมบุตร

อินทปัตถ์
มัจฉะ

หัตดินปุระ

อหิฉัตระ

ศากยะ

ปัญจาละ

สาวัตถิ

วิทเหชะ

สุรเสนะ

มถุรา

กบิลพัสดุ์

วัชชี

วังสะ

แม่น้ำยัมพูนา

โกศล

มัลละ เวสาลี

จัมปา

อวันตี

อุชเชนี

เจตี

โกสัมพี

พาราณสี

ราชคฤห์

อังกะ

แม่น้ำนันทา

กาสิ

มคธ

โกชะ

วิทรรกะ

อัสสกะ

แม่น้ำโคชาวรี

กลิงคะ

อันธระ

ชมพูทวีป

สมัยพุทธกาล

ปากีสถาน

หิมาจัลประเทศ

จีน

ปัญจาบ

อุตตรจัล

หะระยาณ

เนปาล

ภูฏาน

ราชสถาน

อุตตรประเทศ

พินาร์

คุชราต

มัธยประเทศ

จารขัณฑ์

บังกลาเทศ

ชาติการห์

เบงกอลตะวันตก

โอริสสา

มหาราษฏร์

อังธรประเทศ

กัว

กรณาฏัก

อินเดีย

เกราะละ

ทมิฬนาฑู

สมัยปัจจุบัน

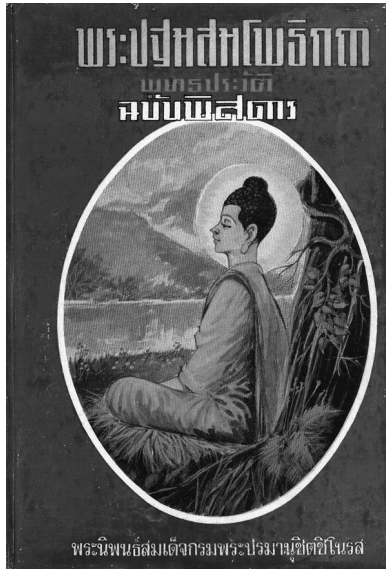

๑

นครกบิลพัสดุ์

ตามรอยพุทธประวัติต้องเริ่มที่ต้นทาง ย้อนไปหาต้นราชวงศ์ของ กษัตริย์อินเดียสมัยดึกดำบรรพ์ ซึ่งมีชื่อว่า *โอกกา กวงศ์* ที่เชื่อกันว่าสืบเชื้อสายมาจากพระอาทิตย์ ตามประวัติกล่าวว่า ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะบังเกิดขึ้นในโลก มีเมืองเมืองหนึ่งอยู่ใกล้แคว้นสักกชนบท มีพระเจ้าโอกกากราชหรือในที่บางแห่งเป็นพระเจ้าอุกกกราช (เป็นการแผลง อุก เป็น โอก ก็คำเดียวกันนั่นเอง) เป็นต้นราชวงศ์ และมีกษัตริย์สืบต่อมาหลายชั่วคนจนถึงพระเจ้าตติยโอกกากราช ซึ่งมีเรื่องกล่าวถึงในพุทธประวัติ

พระเจ้าตติยโอกกากราชหรือโอกกากราช มีพระมเหสีห้าพระองค์ กล่าวเฉพาะนางหิฏฐามีพระราชบุตรสี่พระองค์ มีพระราชบุตรีห้าพระองค์ ครั้นพระนางหิฏฐาสิ้นพระชนม์ พระเจ้าโอกกากราชได้พระมเหสีใหม่และมีพระราชโอรส เป็นเหตุให้เกิดเรื่องเปลี่ยนรัชทายาท ต้นเหตุมาจากพระเจ้าโอกกากราชโปรดปรานพระมเหสีใหม่มากจนถึงกับพระราชทานพรว่า ถ้าประสงค์สิ่งใดก็จะพระราชทานให้ พระนางจึงทูลขอราชสมบัติให้แก่พระราชโอรสของพระนางหนแรกปรากฏว่าพระเจ้าโอกกากราชทรงบ่ายเบี่ยง เพราะทรงเห็นแก่พระราชโอรสและพระราชธิดาของพระมเหสีองค์เดิม แต่พระนางก็คงรบเร้าทูลขอยู่เรื่อยๆ จนในที่สุดพระองค์ทรงจำต้องพระราชทานให้ เพราะได้ออกพระโอรสไปแล้ว เหตุการณ์ตอนนี้ในหนังสือ *ปฐมสมโพธิกถา* ได้พรรณนาไว้ว่า

หนังสือ ปฐมสมโพธิกถา

ครั้นสี่มา ณ กาลภายหลัง พระมเหสีผู้ใหญ่นั้นสิ้นพระชนม์ลง สมเด็จพระบรมกษัตริย์ (ศตียะโอกกกราช) จึงไปนำมาซึ่งพระราชธิดาองค์อื่นอันทรงอุดมรูป ตั้งไว้ ณ ที่เป็นอัครมเหสีผู้ใหญ่และนางนั้น ทรงมีพระราชโอรสองค์หนึ่ง ทรงนาม ชันฑุราชกุมาร ครั้นพระราชกุมารนั้นพระชนม์ได้ ๕ เดือน พระมารดาจึงประคับค้ำด้วยเครื่องราชกุมารปิลันธนาภรณ์ นำขึ้นเฝ้าพระราชบิดา พระราชบิดาได้ทอดพระเนตรพระราชโอรสอันทรงสรวิรูปอันงาม ก็ทรงพระเสนาหาปราโมทย์ จึงคำรัสพระราชทานพรแก่นางผู้เป็นมารดาว่า เจ้าปรารถนาพรอันใดก็จงให้สำเร็จมโนรถ และนางนั้นได้โอกาสจึงคบคิดกับหมู่ญาติทั้งปวง ทูลขอราชสมบัติให้แก่บุตรของตน สมเด็จพระบรมกษัตริย์ตรัสคุกคามว่า

“หญิงร้าย โฉนเจ้ามากล่าวความพินาศนิภัยปรารถนาจะ
กระทำอันตรายแก่โอรสผู้ใหญ่ของเราครั้งนี้”

เมื่อพระนางถูกบริภาษเช่นนั้นก็ต้องปิดพระโอษฐ์ไม่อาจกล่าว
ข้อความอย่างอื่นต่อไปอีก แต่ก็ยังไม่ละความพยายาม คิดหาช่องทาง
ที่จะเปลี่ยนตำแหน่งรัชทายาทให้ตกมาอยู่กับราชโอรสของพระนาง
ให้ได้

พระนางครุ่นคิดอยู่ไม่นานก็ระลึกได้ว่า อันผู้ชายทั้งหลายย่อม
พ่ายแพ้แก่มายาหญิง เมื่อคิดได้ดังนั้น ครั้นถึงเวลาเสด็จเข้าสู่ที่ไสยาสน์
เป็นโอกาสอันดี พระนางก็ประเล้าประโลมด้วยอิทธิมายา จนพระราช
สวามีบังเกิดความเสน่หาร่วมรักสามัคคีเป็นอันดีแล้ว ก็กราบทูลวิงวอนว่า

ซากประตูเมืองกบิลพัสดุ์

“ข้าพระองค์จงรักภักดีต่อฝ่าพระบาทเพียงไร ก็ทราบตระหนัก
ในพระราชหฤทัยคืออยู่แล้ว แม้ชีวิตของหม่อมฉันก็ยอมสละได้เมื่อถึง
คราวจำเป็น สิ่งใดที่เป็นพระราชประสงค์ของพระองค์ หม่อมฉันก็พร้อม
ที่จะปฏิบัติตาม พระองค์เป็นบรมกษัตริย์ ใ้ค้อออกพระโอรสผู้พระราชทาน
พระอนุญาตแก่ข้าพระบาทแล้ว ที่จะไม่โปรดพระราชทานให้สมประสงค์
แห่งข้าพระบาทนั้นมิสมควร”

พระเจ้าโศกกากราชเมื่อได้สดับพระวาจาของพระมเหสีเช่นนั้น
ก็มีความละอายพระทัยด้วยใ้ค้อออกพระโอรสผู้ไปแล้ว เกรงจะเสียสัตย์
ฉะนั้นในวันรุ่งขึ้นจึงมีพระคำรัสให้พระราชโอรสทั้ง ๔ พระองค์เข้าเฝ้า
แล้วตรัสเล่าเรื่องทั้งหมดใ้ทราบพร้อมกับตรัสเสริมว่า

“เพื่อความสุขสวัสดิ์ของพวกเจ้า ขอใ้ค้อออกไปสร้างบ้านเมือง
อยู่ใหม่ เพื่อช่วยรักษาสัตย์ที่พอใ้ค้อไปแล้ว เจ้าจะปรารภนาช่างม้า
และรถ ตลอดจนไพร่พลสักเท่าใ้ค้อก็จงนำไปตามต้องการ เหลือไว้แต่
คชชาติอัศครสำหรับพระนคร ต่อเมื่อพอหาชีวิตไม่แล้ว จึงค้อยกกลับ
มาเฮอร์ราชสมบัติคืนไป”

พระราชโอรสทั้งสี่มีใ้ค้อไ้ค้อทานค้ค้อค้ค้อแต่ประการใด ยอมรับ
โดยคู้ษณี ใ้ค้อพาพระเชษฐภคินีและพระกนิษฐภคินีรวมห้าพระองค์
พร้อมคู้ขยไพร่พลออกจากพระนครเข้าสู่ป่าสากพนสนธ์ ซึ่งในหนังสือ
บางเล่มกล่าวว่าเป็นค้งไม้สักกะ อยู่ทางภาคเหนือของประเทศอินเดีย
และใ้ค้อพบกับ “กบิลคอบส” ซึ่งอยู่ ณ ที่นั้น

ในหนังสือพุทธประวัติทุกเล่มไม่ได้กล่าวถึงประวัติของกบิล-
คอบส จึงขอแทรกใ้ค้อสักนิด

ตามคัมภีร์ *เวสสันดรที่ปี่* กล่าวว่า ในอดีตชาติพระพุทธเจ้า (พระสิทธัตถะ) เสวยพระชาติกำเนิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาล มีนามว่า “กบิล สำเร็จศิลปะทุกอย่าง เห็นโทษการอยู่ครองเรือน จึงออกบวชเป็นฤๅษีสร้างบรรณศาลาอยู่ในป่าสัก ริมฝั่งสระโบกขรณี ข้างป่าหิมพานต์ เมื่อกบิลดาบสเห็นพระราชโอรสและพระราชธิดา ของพระเจ้าตติยโศกกากราชมาถึงที่อยู่ของตนจึงถามถึงความ ประสงค์ เมื่อทราบเรื่องตลอดแล้วจึงแนะว่า “ถ้าได้สร้างพระนครไว้ ตรงบรรณศาลาที่ตนอยู่ ก็จักเป็นเมืองที่เลิศในชมพูทวีป สร้าง พระนครขึ้นแล้วให้ตั้งชื่อว่า *นครกบิลพัสดุ์*”

พระราชโอรสทำตามที่กบิลดาบสแนะนำ และก็เป็นจริงตามที่ ดาบสพูด ในสมัยพุทธกาลนครกบิลพัสดุ์เป็นเมืองใหญ่ที่เจริญรุ่งเรือง มีถนนใหญ่ผ่านเมือง มีตลาดหลายแห่ง มีสวนดอกไม้และไม้ผลมาก มีประตูเมืองทั้งสี่ทิศ มีหอคอยสูงเด่น มีปราสาทใหญ่ตั้งอยู่บนที่สูง เป็นที่ชุมนุมของนักปราชญ์ ไม่มีการเก็บภาษีอากรที่ไม่สมควร และ ที่สำคัญเป็นเมืองที่มีแต่ความเจริญ ไม่มีความจนปรากฏให้เห็นใน ที่ใดๆ

กล่าวตามประเพณีของกษัตริย์ซึ่งเป็นวรรณะชั้นสูงของอินเดีย โบราณ จะไม่ยอมสมรสกับคนในวรรณะอื่นที่ต่ำกว่า ฉะนั้นพระราชโอรส ทั้งสี่พระองค์และพระขนิษฐาทั้งสี่พระองค์จึงเป็นคู่กันเอง และเรียกว วงศ์ของตนว่า *ศากยวงศ์*

ในภาษาไทยเขียนทั้ง *ศากยวงศ์* (สันสกฤต) และ *สักยวงศ์* (บาลี) การที่ได้ชื่อเช่นนี้กล่าวกันเป็นสองอย่าง คือ เป็นวงศ์ที่ตั้งขึ้นใน

คงไม่สักกะอย่างหนึ่ง และด้วยความสามารถของพระราชโอรสและพระราชธิดาที่ตั้งบ้านเมืองและราชวงศ์ขึ้นได้โดยลำดับ พระเจ้าตติย-
โองกการราชจึงออกพระโอรสผู้ชื่อว่า “อาจ” หรือ “สามารถ” หลวง
วิจิตรวาทการกล่าวว่า เมื่อพระเจ้าโองกการราชทรงทราบข่าวว่า
พระโอรสไปสร้างกบิลพัสดุ์ได้ ก็ตรัสชมว่า “สักกะ” แปลว่า สามารถ
นี่เป็นอีกทางหนึ่ง สายสกุลนี้มีชื่อว่า โคตมะ

ตามตำนาน สักกชนบทแบ่งเป็นหลายพระนคร เฉพาะที่มีเรื่อง
กล่าวถึงคือ นครเดิมของพระเจ้าโองกการราช นครกบิลพัสดุ์ และ
นครเทวทหะ ตามพระมติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา
วชิรญาณวโรรส ได้ทรงวินิจฉัยไว้ว่า “น่าจะเห็นว่า ศากยกุมารเหล่านี้นั้น
ไม่ได้สร้างนครกบิลพัสดุ์ตำบลเดียว คงสร้างอีก ๓ นคร ต่างคู่
ต่างอยู่ครองนครแห่งหนึ่ง แต่ในตำนานเล่าแคบไป โดยนัยนี้น่าจะมี
ถึง ๖ นครแต่ไม่ปรากฏชื่อ”

นอกจากนี้ยังได้ทรงสันนิษฐานถึงวิปการของนครเหล่านั้น
ว่าคงปกครองโดยสามัคคีธรรม เหมือนธรรมนิยมในแคว้นแคว้นวัชชี
และแคว้นแคว้นมัลละ

ในแคว้นแคว้นวัชชีมีเจ้าวงศ์ ๑ เรียกว่า ลิจจวี และในแคว้นแคว้น
มัลละมีเจ้าวงศ์ ๑ เรียกว่า มัลละ เป็นผู้ปกครอง กล่าวเฉพาะ
แคว้นแคว้นมัลละมี ๒ นครคือ กุสินาราและปาวา^๑ ในวงศ์เจ้าทั้งสอง

^๑ เรื่องแคว้นมัลละมีกล่าวถึงในพุทธประวัติหลายแห่ง แคว้นนี้อยู่ถัดทิศลมทางทิศตะวันออก
อยู่ทางทิศเหนือของแคว้นวัชชีและทางทิศตะวันออกของสักกะ นครหลวงชื่อกุสินคร หรือ
กุสินารา ตั้งอยู่ในที่ร่วมของลำน้ำรับดิ (Rubdi) กับลำน้ำคันธกะอยู่เหนือเนปาล ปัจจุบันเรียกว่า
แขวงกาเซี่ย

นั้นไม่ได้เรียกผู้ใดผู้หนึ่งว่าเป็นราชา ไม่เรียกอย่าง พระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าแผ่นดินมคธ และพระเจ้าปเสนทิ พระเจ้าแผ่นดินโกศล^๒ ทั้งสองนี้เขาเรียกว่า “ราชา” ส่วนเจ้าในวงศ์ทั้งสองของแคว้นวัชชี เขาเรียกว่า ลิจฉวีและมัลละ เสมอกันทั้งนั้น เมื่อมีกิจเกิดขึ้น มีการสงครามเป็นต้น เจ้าเหล่านั้นก็ประชุมกัน ปรึกษาหารือกัน แล้วช่วยกัน คามกำลังความสามารถ

พวกศากยะในบาลีพระวินัยก็คือนบาลีมัชฌิมนิกายก็คือนบาลี อังคุตตรนิกายก็คิ เรียกว่า สักกะ เสมอกันทั้งนั้น พระสุทโธทนะ พุทธบิดาก็เรียกว่า สุทโธทนสักกะ เหมือนกัน เว้นไว้แต่พระภททิยะ โอรสนางกาพีโคธา ผู้อยู่ในชั้นเดียวกับพระอนรุทธะในบาลีวินัย เรียกว่า สักยราชา แต่ในบาลีมหาปทานสูตรที่ฆนิกายมหาวรรค เรียกพระสุทโธทนะว่า ราชา ในยุคอรธกถาเข้าใจว่าเป็นราชาทีเดียว

^๒ ตามคำอธิบายของเสฐียรภคเศศในเรื่อง อุปกรรณรามเกียรติ์ กล่าวว่า

แคว้นโกศลสมัยพุทธกาลแบ่งเป็นสองแคว้น เหนือเรียกว่า อุตตระโกศล ตั้งราชธานีที่กรุงสาวัดดี ปัจจุบันเรียกว่า สะเหต มะเหต (Sahet Mahet) นัยว่าเพี้ยนมาจากคำมหาเสฐียร คืออนาถบดินทิก แคว้นใต้เรียกว่า ทักขินโกศล มีราชธานีคือ อโยธยา หรือสาเกต ปัจจุบัน เรียกว่า โออุธ หรือ อออุ (Oudh, Oude หรือ Audh) ซึ่งเพี้ยนมาจากอโยธยานั่นเอง แคว้นใต้นี้ พระกุศโลรสพระรามได้ครอบครองต่อมา ตั้งราชธานีที่เมืองกุสาวดี

ส่วนคำอธิบายของริสเดวิดส์กล่าวว่า โกศลมีเมืองสำคัญสามเมือง คือ อโยธยา ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำสรายู ภายหลังจากรวมเข้ากับโกศล เมืองสาวัดดีครั้งพุทธกาลเป็นเมืองหลวงชั้นเอก คู่แข่งกับราชคฤห์ สาวัดดีตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำจิวดีและเมืองสาเกตอยู่ใกล้กับอโยธยา เมื่ออโยธยาเสื่อมลงเมืองสาเกตก็เข้าแทนที่ ในสมัยพุทธกาลเมืองสาเกตมีความสำคัญเท่าๆ กับเมืองสาวัดดี และระยะทางก็ห่างจากสาวัดดีเพียง ๗๐ กิโลเมตร ครั้งพุทธกาลมีรถด่วนระหว่างสาวัดดีกับสาเกต เดินทางวันเดียวถึง รถด่วนก็คือรถเทียมม้า ตั้งสถานีไว้ ๗ แห่ง พอถึงสถานีหนึ่งก็เปลี่ยนม้าครั้งหนึ่ง หมายความว่าต้องเปลี่ยนม้าทุกๆ ๑๐ กิโลเมตร

ตามความสันนิษฐาน สักกชนบทอันอยู่ในการปกครองโดยสามัคคีธรรมหาจะมีพระราชานี้ ถ้าอนุมติว่าศากยะบางองค์ทรงยศเป็นพระราชาก็มีความสันนิษฐานว่านั่นเป็นยศสืบกันมาตามสกุล เช่นผู้ครองนครแห่งพระเจ้าโอกกากราชก็น่าจะดำรงยศเป็นพระราชานี้หรือเป็นยศสำหรับผู้ปกครองนครทีเดียว การปกครองก็คงเป็นไปโดยความสามัคคีธรรมนั่นเอง

ศากยะผู้ครองนคร หากไม่ได้มียศเป็นราชาตามธรรมเนียมของชนบทอันปกครองโดยสามัคคีธรรมก็ดี ตามธรรมเนียมของสกุลอันมียศไม่ถึงนั้นก็ดี หรือเพราะเป็นเมืองออกของโกศลรัฐก็ดี จะเรียกในภาษาไทยว่า พระเจ้า เห็นไม่ชัด เพราะคำนี้ใช้เรียกเจ้าประเทศราชก็ได้ และถ้าแยกยศราชาเป็นมหาราชและราชาแล้ว จะเรียกว่าราชา ก็ได้ เช่นพวกลิจฉวี ในอรรถกถาบางแห่งเรียกว่าราชา ก็มี แต่ใช้พหูพจน์ที่หมายความว่ามียศเสมอกัน ไม่มีใครเป็นใหญ่กว่าใคร จะใช้ไวยากรณ์อย่างอื่นขัดเชิง เพราะในพวกไทยเรา ท่านผู้ครองมียศเป็นราชาสืบกาลนานมาแล้ว เพราะเหตุนี้จึงเรียกศากยะผู้ครองนครว่าราชาหรือพระเจ้า แต่อย่าพึงเข้าใจว่าเป็นมหาราชหรือราชาธิราชคือใช้เรียกพอให้เข้าใจว่าเป็นเจ้ามีฐานะสูงกว่าบุคคลธรรมดา

ที่ยกมากล่าวข้างต้นก็เพื่อให้เห็นสถานะผู้ครองนครของอินเดียโบราณว่าต่างกันอย่างใด และทำให้การใช้อรรถาธิบายศัพท์ไม่เป็นไปตามแบบประเพณีของไทย คือ ใช้พอให้ทราบว่าองค์นั้นเป็นเจ้าเท่านั้น

๒

โกถียวงค์

เมื่อกล่าวถึงศากยวงศ์ฝ่ายกรุงกบิลพัสดุ์มาแล้ว ก็จะได้กล่าวถึง โกลิยวงศ์ต่อไป เพราะทั้งสองวงศ์นี้เปรียบได้กับวงศ์ที่วงศ์น้อง ท่านผู้อ่านคงยังจำได้ว่าพระราชบุตรและพระราชบุตรีของพระเจ้าโศกกากราช สี่คู่ได้ออกมาสร้างเมืองใหม่ตามคำขอของพระราชบิดา และได้สร้าง นครกบิลพัสดุ์ขึ้น แต่อาจสงสัยว่าแล้วพระเชษฐภคินีผู้มีพระนามว่า พระนางปิยาราชกุมารี ผู้พี่ใหญ่หายไปไหน

อันที่จริงพระนางปิยาราชกุมารีเป็นบุคคลสำคัญอีกคนหนึ่ง ของพุทธประวัติ

พระนางปิยาราชกุมารีทรงมีชีวิตค่อนข้างอภัพกว่าบรรดา น้องทั้งแปดที่กล่าวมาแล้ว เพราะปรากฏว่าพระนางประชวรเป็น โรคเรื้อน ไม่อาจอยู่ร่วมกับพระอนุชาและพระชนิษฐาทั้งสี่คือนั้นได้ จึงทรงขอแยกทางไปซ่อนตัวอยู่ในถ้ำกลางป่าตามลำพัง ที่ปากถ้ำ มีประตูปิดมิดชิด พระนางเพียงแต่ขอความอนุเคราะห์ให้ราชบุรุษนำ เสปียงอาหารไปส่งเป็นครั้งคราว และทรงปรุงอาหารด้วยพระองค์เอง

จะเป็นด้วยความบังเอิญหรืออะไรก็ไม่อาจทราบได้ ในครั้งนั้น พระเจ้ากรุงเวททหะ (ใน *สารัตถสมุจจัย* ออกพระนามว่า *พญารามราช*) ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากลุมพินีวัน ก็ทรงพระประชวรเป็นโรคเรื้อน เช่นเดียวกัน ได้ทรงตัดสินพระทัยมอบราชสมบัติให้ราชโอรส แล้วเสด็จออกจากกรุงเวททหะไปประทับอยู่ในป่ากระเบา (โกละ) ตามลำพัง เช่นเดียวกับพระนางปิยาราชกุมารี

ในป่านั้นมีต้นกระเบาใหญ่อยู่ต้นหนึ่ง ที่โคนต้นเป็นโพรงกว้างใหญ่พอที่คนจะเข้าไปนั่งนอนได้อย่างสบาย พระเจ้ากรุงเวททหะ

หรือพญารามราชจึงปิดกวาดตักแต่งโพรงนั้นเป็นที่ประทับต่อมา ส่วนพระกระยาหารก็เสวยแต่ผลกระเบา ซึ่งมีรสเმაแต่เพียงอย่างเดียว ด้วยมีพระประสงค์จะทำลายพระชนม์ชีพให้พ้นจากโรคที่สังคัม รังเกียจ

ผลโกละหรือกระเบา

ก็ผลโกละหรือกระเบา นั้นมีสรรพคุณเป็นยารักษาโรคเรื้อนได้ เป็นยาวิเศษของอินเดียมาช้านาน เท่าที่เห็นในเมืองไทย ต้นกระเบา เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ มีผลโตขนาดมะขวิด เนื้อกินได้ แพทย์ไทยว่ามีหลายชนิด กล่าวเฉพาะกระเบาหลักเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง มีผลกลมโตขนาดผลกระท้อน น้ำมันในเมล็ดหุงเป็นน้ำมันใส่แผล แก้โรคเรื้อนและโรคผิวหนัง

คนอินเดียสมัยดึกดำบรรพ์ที่เป็นโรคเรื้อนก็คงกินกระเบารักษากันเป็นพื้น หรือเพ็ญจะมารู้สรรพคุณในสมัยพระเจ้าเทวทหะก็ไม่ทราบ แต่ปรากฏว่าเมื่อพระเจ้าเทวทหะเสวยเป็นประจำ นานวันเข้าก็รู้สึกว่างสบายขึ้น พระโรคทุเลา มีพลังกำลังสามารถเสด็จเที่ยวไปในป่าได้ไกลๆ

ในท่ามกลางความเสียบสังคินหนึ่ง พระเจ้าเทวทหะทรงได้ยินเสียงหวีดร้องแสดงความตกใจของสตรีนางหนึ่ง ทรงคาดคะเนที่มาของเสียงนั้นว่าไม่น่าจะไกลเท่าใดนัก และเนื่องจากเป็นเวลาตีมากแล้ว ไม่อาจจะออกไปค้นหาได้สะดวกจึงต้องรอรออยู่จนสว่าง ได้ทรงพระดำเนินไปทางที่ทรงคาดว่าเป็นที่เกิดของเสียงนั้น ครั้นไปถึงที่แห่งหนึ่งได้พบรอยเท้ามนุษย์เดินเข้าออกตรงปากถ้ำแห่งหนึ่ง เมื่อทรงพิจารณาอย่างละเอียดก็พบว่ามียรอยตีนเสือปะปนอยู่ด้วย ก็แน่พระทัยว่าต้องมีคนอยู่ภายในถ้ำนั้น ได้เสด็จตามรอยเท้าที่พบว่าที่ปากถ้ำมีประตูปิดอยู่ จึงทรงเคาะประตูแล้วร้องเรียก

ฝ่ายพระนางปิยาราชกุมารีทรงได้ยินเสียงคนเรียกก็ตรัสถามว่าใคร พญารามราชตรัสตอบว่าเป็นคนเดินป่า ขอให้เปิดประตูรับด้วย พระนางก็ตรัสตอบตามความจริงว่าเปิดประตูรับไม่ได้ เพราะเป็นโรคเรื้อนน่ารังเกียจ ไม่ต้องการให้คนมาพบเห็น

พญารามราชตรัสตอบว่า ถ้าเช่นนั้นเราก็หิวอกเดียวกัน เพราะเป็นโรคเดียวกัน มีความละอายญาติมิตรจึงได้คิดออกมาอยู่ป่าตามลำพัง ฉะนั้นขออย่าได้คิดหวาดระแวงอันใดเลย

แม้จะทรงทราบเช่นนั้น พระนางก็ยังไม่วางพระทัย เพราะในป่าในดงเช่นนี้เมื่อเกิดเหตุร้ายอะไรขึ้นจะทรงร้องเรียกหาใครให้มาช่วยได้ ครั้นจะทรงนั่งเฉยอยู่ก็ไม่สมควร น่าจะบอกกล่าวบางสิ่งบางอย่างให้ทราบไว้บ้าง พระนางจึงตรัสว่า

“ฉันเป็นเชื้อสายกษัตริย์ จำต้องรักษาเกียรติของสกุล ไม่ควรพบชายต่างชั้นตามลำพัง ขอจงเห็นใจฉันเถิด”

“ถ้ากระนั้นโปรดรับทราบ ฉันไม่ใช่คนต่างชั้นอย่างที่คิด ฉันเป็นกษัตริย์ได้สละราชสมบัติออกมาอยู่ป่าด้วยเหตุที่บอกไปแล้ว”

“ถ้าเช่นนั้น” พระนางตรัสแล้วนั่งคิดอยู่นิดหนึ่ง จึงตรัสต่อไปว่า “ขอความกรุณาได้แสดงสิ่งที่เป็นคุณลักษณะของกษัตริย์ว่ามีจารีตประเพณีอย่างไรบ้าง”

ตรงนี้แสดงให้เห็นว่าพระนางปิยาราชกุมารีรอบคอบระมัดระวังเป็นอย่างดี จึงอยู่ในป่าเปลี่ยวตามลำพังได้ พญารามราชหรือพระเจ้ากรุงเทวทหะก็คงตระหนักเช่นนั้น จึงได้ทรงอธิบายถึงคุณลักษณะและจารีตประเพณีของกษัตริย์ให้ทรงทราบ พระนางได้ฟังแล้วก็ทรงเชื่อว่าเป็นกษัตริย์จริง เพราะคนธรรมดาไม่อาจจะทราบเรื่องเหล่านี้ได้ เมื่อเปิดประตูถ้ำเชิญเสด็จเข้าไปประทับภายในถ้ำแล้ว จึงตรัสเล่าว่า ตอนดึกคืนที่ผ่านมามีเสือตัวหนึ่งมาตะกุกตะกักจะเข้ามาทำร้าย พระนางตกใจจึงร้องขึ้น และเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก จึงไม่อาจคุมสติไว้ได้

พญารามราชจึงตรัสว่า ด้วยได้ยินเสียงร้องนั้นจึงชักพาให้มาพบกัน และได้ทรงแนะนำให้รักษาโรคเรื้อนด้วยการเสวยผลโกละเหมือนอย่างที่เราองค์ได้เสวยมาแล้ว พระนางก็เริ่มเสวยผลโกละทุกวัน ต่อมาพระนางก็หายจากโรค และอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

ตามเรื่องเล่าว่า ต่อมาเมื่อพราณป่าชาวกรุงทเวทหะมาพบและจำพระราชชาของตนได้ จึงไปกราบทูลพระราชโอรสให้ทรงทราบ พระราชโอรสมาเชิญให้เสด็จกลับไปครองราชสมบัติตามเดิม แต่ไม่ทรงเห็นด้วย และขอให้สร้างเมืองใหม่ตรงต้นโกละใหญ่ที่เคยรักษาพระองค์ ต่อมาเมื่อมีพระราชโอรสพระราชนัดดาจึงตั้งวงศ์กษัตริย์ขึ้นใหม่อีกวงศ์หนึ่ง มีชื่อว่า *โกถียวงศ์* ตามชื่อดันกระเบา

กล่าวโดยสรุป เมื่อพระเจ้าทเวทหะหรือพญารามราชกับพระนางปิยาราชเทวี เชื้อสายพระเจ้าโอกกากราชได้ตั้งวงศ์โกถียะขึ้น มีผู้สืบสันตติวงศ์ต่อมาอีกหลายพระองค์ จนถึงรัชสมัยพระเจ้าอัญชนะมีกนิษฐภคินี (น้องหญิง) ทรงพระนามว่า *กัญจน*

ส่วนนครกบิลพัสดุ์นั้นก็มีผู้สืบสันตติวงศ์ลงมาจนถึงพระเจ้าชัยเสนะ (ในภาษาไทยมีทั้ง *ชัยเสนะ* และ *ชยเสนะ*) ตาม *พุทธประวัติ* พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส กล่าวว่

พระเจ้าชยเสนะมีพระราชบุตร บุตรี ที่ปรากฏพระนาม ๒ พระองค์ พระราชบุตรมีพระนามว่า *สีหหนุ* พระราชบุตรีมีพระนามว่า *ยโสชรา* ครั้นพระเจ้าชยเสนะทิวงคตแล้ว สีหหนุได้ราชสมบัติ

มีพระมเหสีทรงพระนามว่า *กัญจน* เป็นกนิษฐภคินีของพระเจ้า
 ัญชนะผู้ครองเทวทหนคร มีพระราชบุตร ๕ พระองค์ คือ สุโททนะ,
 สุกโกทนะ, อมิโตทนะ, โชโตทนะ, ฆนิโตทนะ พระราชบุตรี ๒
 พระองค์คือ ปมิตา และ อมิตา

ส่วนนางยโสธราได้เป็นพระมเหสีของพระเจ้าอัญชนะ
 มีพระราชบุตร พระราชบุตรี ๔ พระองค์ พระราชบุตรคือ สุปปพุทธะ,
 ทันทปาณิ พระราชบุตรีคือ มายา, ปชาบตี (หรือโคดม)

สรุปว่าราชวงศ์ฝ่ายนครกบิลพัสดุ์กับราชวงศ์ฝ่ายนครเทวทหะ
 มีความสัมพันธ์กันมาแต่ต้น และจะเกี่ยวดองกันต่อไปอีก

อนึ่ง มีเรื่องที่ควรสังเกตว่าใน *พุทธประวัติ* บางเล่มออก
 พระนามบางพระองค์ต่างกัน ทำให้สงสัย เช่นใน *พุทธประวัติ* ที่กล่าว
 มาข้างต้นว่าพระเจ้าอัญชนะเป็นพระราชบิดาของพระนางมายา แต่ใน
พระปฐมสมโพธิกถา พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ
 ประมานุฑิตชินวรโสออกพระนามพระราชบิดาของพระนางมายาว่า
พระเจ้าชนาธิปราช ซึ่งตามเรื่องก็เป็นองค์เดียวกัน กล่าวไว้เพื่อป้องกันการ
 การสับสน เมื่อจะกล่าวอ้างในตอนต่อไป

นอกจากนี้พระเจ้าสีหนุยังได้ทูลขอพระนางมายามาเป็น
 ชายาของพระสุโททนะพระราชโอรสองค์ใหญ่ ความสัมพันธ์ของ
 ราชวงศ์ทั้งสอง คือ โกลियวงศ์ (เทวทหะ) กับ ศากยวงศ์ (กบิลพัสดุ์)
 จะปรากฏต่อไป เมื่อมีเรื่องกล่าวถึงจะได้ทราบว่าเป็นใคร

ก่อนอื่นควรจะทราบเรื่องเมืองเทวทหะของพญารามราชเพิ่มเติมอีกเล็กน้อย เมืองเทวทหะ (Devadaha) เป็นเมืองที่อยู่ในเขตเดียวกันกับโกลิยะที่สร้างใหม่ในป่าต้นกระเบา ไม่ไกลจากลุมพินีวัน ฉะนั้นเมืองเทวทหะกับกรุงกบิลพัสดุ์จึงไม่ห่างกันเท่าไร ไปมาหากันได้สะดวก เทวทหะเป็นเมืองที่ประสูติของพระนางมาयाเทวี พระนางปราบดีโคตมี พระพุทธเจ้าเคยเสด็จเมืองเทวทหะหลายครั้ง แล้วได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาที่เมืองนี้หลายเรื่อง

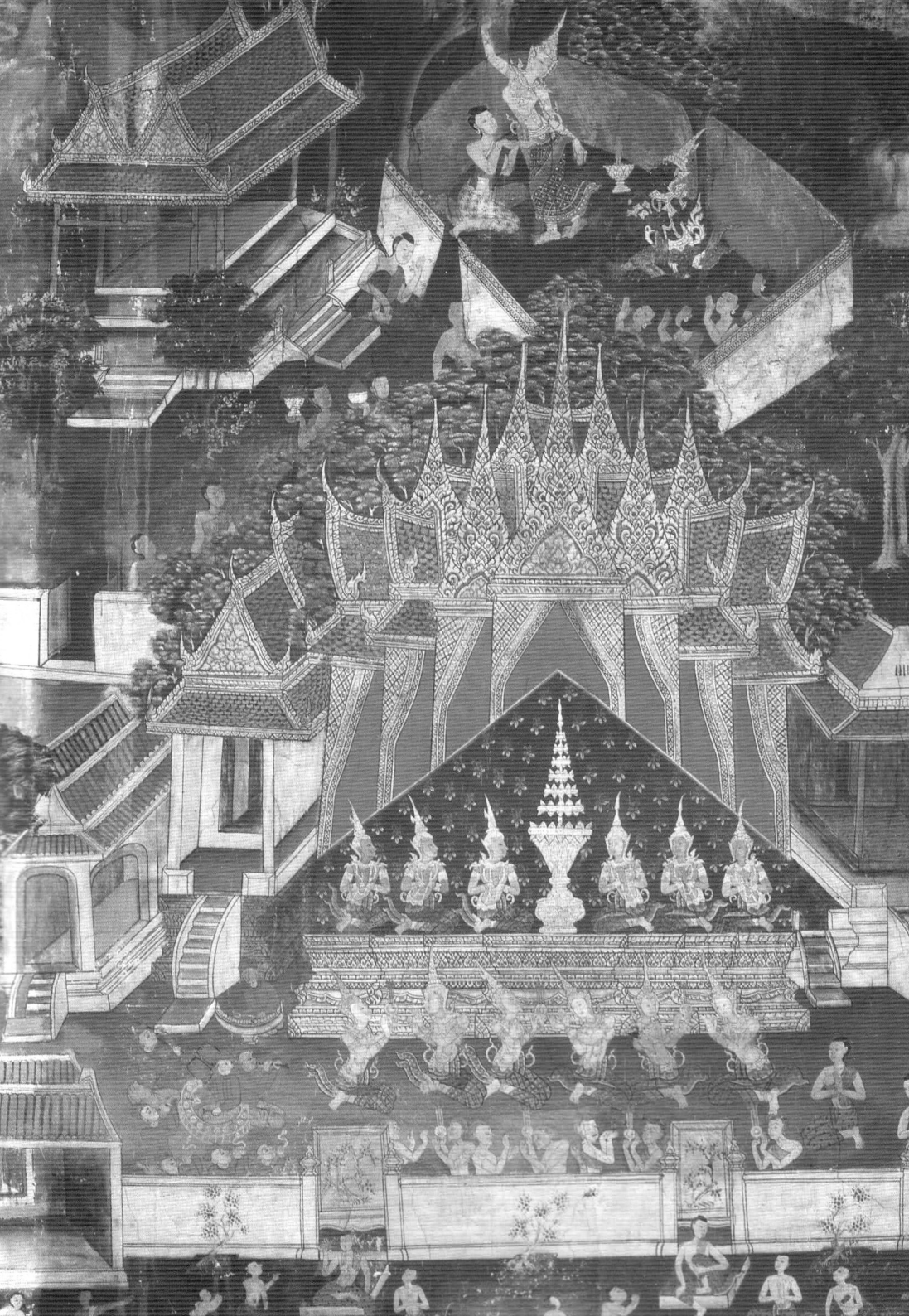
นครกบิลพัสดุ์ซึ่งเป็นเมืองหลวงของแคว้นศากยะอยู่ติดกับลุมพินีวัน กล่าวตามพุทธประวัติลุมพินีวันอยู่ระหว่างนครกบิลพัสดุ์กับนครเทวทหะ มีแม่น้ำโรहिณีเป็นแนวแบ่งเขตแดนและใช้น้ำทำนาร่วมกัน ผู้คนของทั้งสองเมืองก็เป็นญาติพี่น้องกัน มีสัมพันธไมตรีอันดีต่อกัน

ในหนังสือ *พุทธประวัติ* จะกล่าวถึงเมืองเทวทหะกับเมืองกบิลพัสดุ์เป็นหลัก จึงควรทราบเชื้อสายของทั้งสองเมืองนี้ไว้ด้วย

๓

พระสิริมหาเมธา

บอกว่าย้อนขึ้นไปครั้งพระเวสสันดร เมื่อพระนางผุสดีสิ้นพระชนม์ได้ไปบังเกิดในดุสิตเทวพิภพ แล้วจุติลงมาถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางยโสธรา อัครมเหสีพระเจ้าชนาธิปราชแห่งกรุงเทวทหะ เมื่อประสูตินั้นมีพระอุปสีริวิลาสครบถ้วนด้วยเบญจกัลยาณี พระเจ้าชนาธิปราชได้ตรัสถามพราหมณ์ที่ทำนายลักษณะว่า

“ธิดาของเราจะได้เป็นเอกอัครมเหสีแห่งบรมจักรพัตราราชในโลกรนี้ หรือว่าจะมีบุตรอันประเสริฐจากพระครรภ์เป็นองค์ สัพพัญญูตรัสรู้พระปรมาภิเชกสัมโพธิให้ นิพพานสุขแก่สัตว์โลกประการใด”

พราหมณ์ทั้งหลายจึงกราบทูลทำนายว่า “พระราชธิดาของพระองค์จักเป็นพระพุทธมารดาโดยแท้”

พระเจ้าชนาธิปราชทรงพระปิติโสมนัสเป็นอันมาก ได้ประทานพระนามแก่พระราชธิดาว่า “พระสิริมหามายา”

พระพุทธเจ้าประสูติ ภาพเขียนจากวัดบางขุนเทียน

ครั้นเจริญพระชนมายุมากขึ้นก็ยังมีบุญญาบารมีเป็นที่
ประจักษ์ให้เห็นถึง ๑๒ ประการ ดังต่อไปนี้

๑. วันหนึ่งทรงมีเถาทองเต็มไปด้วยภัตตาหาร ได้ทรงตก
แจกจ่ายผู้คนเป็นอันมาก แต่ภัตตาหารนั้นก็ไม่ได้หมดยังคงอยู่เต็มเถาด

๒. เมื่อพระสิริมหาอายุทรงจับต้องลูกปลาร่างกายคน
ที่มีโรคพยาธิ ยังไม่ถึงกำหนดสิ้นอายุ โรคต่างๆ ก็หาย มีอายุยืน
สืบไป

๓. เมื่อทรงจับต้องใบไม้ทั้งหลาย ใบไม้นั้นก็จะกลายเป็นทอง
ไปทั้งสิ้น

๔. เมื่อทรงจับพืชผลใดแล้วเพาะปลูกรดน้ำด้วยพระหัตถ์
พืชผลนั้นก็จะงอกงามเป็นลำดับขึ้นทันที และแตกใบผลิดอกออกผล
ให้เห็น

๕. เมื่อเสด็จขึ้นไปบนยอดเขาที่ปราศจากน้ำ ถ้าตรัสว่า
ข้าพเจ้ากระหายน้ำ ก็มีน้ำผุดขึ้นมาให้ได้เสวย

๖. เมื่อเสด็จประพาสไปในสถานที่ใด ก็จะมีเทพดาเนรมิต
ทิพย์โภชนาหารมาถวาย

๗. ถ้าเสด็จประพาสอุทยาน เทพดาในสถานที่นั้นก็จะนำ
น้ำทิพย์มาใส่อจสร และนำเครื่องทิพย์มาตกแต่งพระวรกาย

๘. เมื่อเสด็จไปสู่ที่ไสยาสน์ ก็จะมียักษ์ราชาทั้งแปดถือพระขรรค์
มายืนแวดล้อมป้องกันภัยอันตราย

๙. เมื่อเสด็จไปในสถานที่บันเทิงในเวลากลางวัน ก็จะมีอสูร
มาอยู่คุ้มครอง

๑๐. เมื่อถึงฤดูร้อน เทพดาอันสถิตอยู่ในป่าหิมพานต์ก็จะ
นำน้ำในสระทั้งเจ็ดใส่ในหม้อทองคำมาใสரசรง

๑๑. เมื่อถึงคราวหนาวเย็น เทวดาทั้งหลายก็จะนำเครื่องนุ่งห่ม
อันเป็นทิพย์มาให้แต่ง

๑๒. เมื่อพระสิริมหามายามีพระหฤทัยประสงค์จะบริจาคทาน
แก่พราหมณ์และยากเข็ญใจ ก็จะมีแก้วแหวนเงินทองตกลงมา
จากอากาศ ให้พระราชธิดาเก็บบริจาคได้โดยสะดวก

ในกาลครั้งนั้นพระเจ้าสีหหนุมีพระหฤทัยปรารถนาจะราชาภิเษก
พระสุทโธทนะพระราชโอรสให้เสวยราชสมบัติแทนพระองค์ จึงมี
พระราชดำริจะหานางชดัตติยราชธิดาที่บริบูรณ์ด้วยเบญจกัลยาณี
โดยมีพระราชโองการให้พราหมณาจารย์ทั้งแปดออกสืบหานางผู้มี
ลักษณะอันเลอเลิศให้พบ แล้วพระราชทานทรัพย์ ๘,๐๐๐ กหาปณะ
กับเครื่องประดับพระศอ และตรัสสั่งว่าถ้าพบนางแก้วผู้มียุคนสมบัติ
พร้อม ก็ให้ถวายเครื่องประดับพระศอนี้ไว้เป็นสำคัญ

พราหมณ์ทั้งแปดรับพระราชโองการแล้วออกจากกรุงกบิลพัสดุ์
ท่องเที่ยวตรวจตราหานางแก้วไปตามนิคมบ้านเมืองต่างๆ เป็นอันมาก
ก็ไม่พบ จนกาลเวลาผ่านไปได้มาถึงเมืองเทวทหะ (นี้แสดงว่าหาจาก
ที่ไกลมาไกล) เผอิญได้ยินเสียงผู้คนเล่นสนุกส่งเสียงอื้ออึงในพระ
อุทยาน ด้วยในวันนั้นพระสิริมหามายาพร้อมด้วยข้าทาสบริวาร

มาชมสวน จึงเป็นวาสนาของพราหมณ์ทั้งแปดได้ทัศนาศิลปะ และด้วยพระรูปโฉมของพระสิริมหามายาอันงามวิลาสล้ำเลิศ ทำให้พราหมณ์ทั้งแปดเคลิบเคลิ้มสิ้นสติสมปฤดีบ้าง ส้มแดงอาการพูดเพื่อเจ้าอหลงไหลไปต่างๆ บ้าง พระสิริมหามายาทอดพระเนตรอาการวิกลของพราหมณ์ดังนั้น ทรงสงสัยจึงตรัสสั่งให้สาวใช้นางหนึ่งไปถาม

ในบรรดาพราหมณ์ทั้งแปดนั้น มีคนหนึ่งชื่อ โภณฑัญญะ เป็นผู้รู้ศิลปศาสตร์ ๑๘ ประการ เข้าใจว่าจะมีอายุน้อยกว่าคนอื่น ๆ เป็นผู้ที่สติสัมปชัญญะรู้สึกตัวได้เร็วกว่าใคร เมื่อนางกำนัลมาถาม จึงเล่าความตามที่พระเจ้าสีหหนุแห่งกรุงกบิลพัสดุ์มีพระราชโองการ นางกำนัลกลับไปทูลให้พระราชธิดาทราบ พระราชธิดาจึงตรัสสั่งให้หาโภณฑัญญะมาเฝ้าเพื่อจะได้ทรงทราบรายละเอียดมากขึ้น

พระสิริมหามายาตรัสถามถึงบ้านเกิดเมืองนอนของโภณฑัญญะ และเหตุที่มา โภณฑัญญะถึงจะเป็นคนที่มีสติสัมปชัญญะดีที่สุด กระนั้นเมื่อได้สดับสำเนียงอันไพเราะเสนาะจับใจ และได้ยลโฉมอันเลอเลิศอย่างใกล้ชิดแล้ว ก็มีอาจควบคุมสติไว้ได้ ล้มลงเฉพา พระพักตร์อีกครั้งหนึ่ง จึงตรัสสั่งให้นางกำนัลเอาน้ำเย็นมารดที่ร่าง โภณฑัญญะจนฟื้นคืนสติ สามารถกราบทูลเนื้อความตามพระราชดำริสของพระเจ้าสีหหนุให้พระสิริมหามายาทรงทราบโดยตลอด แล้วเสริมว่า

“ข้าพระบาททั้งแปดได้ออกจากกรุงกบิลพัสดุ์ ท่องเที่ยวคั่นหาไปทั่วทั้งราชวงศ์ใหญ่ย่อยทั้งปวง แต่ก็มิพพานพบราชบุตรเมืองใดจะเทียบพร้อมไปด้วยนารีลักษณะ ๖๔ ประการดังที่ได้ตั้งความปรารถนา

ไว้ ครั้นมาถึงนครสถานแห่งนี้ จึงได้เห็นพระแม่เจ้าผู้ทรงสิริลักษณะ เลิศล้ำกว่าสตรีใดในมนุษย์โลก นับเป็นมหาโชคอันประเสริฐสุด ข้าพระบาททั้งแปดก็จะหยุดการค้นหา แล้วกลับไปราชอาณาจักรบิลพัสดุ์ กราบทูลบรมกษัตริย์ให้มาอัญเชิญไปอภิเษกเป็นพระมเหสีพระสุโท- ทนราชกุมารต่อไป”

ตามพระพุทธประวัติกล่าวว่า เมื่อพระสิริมหายาได้สดับ พระนามพระสุโททนราชกุมาร พระกมลก็บังเกิดความเสนาหา ทั้งนี้เป็นด้วยบุพเพสันนิวาสเนื่องมาแต่ในอดีตชาติ สมกับคำกล่าว ที่ว่า ความเสนาหาบังเกิดด้วยอาศัยเหตุสองประการ คือ บุพเพสันนิวาส อย่างหนึ่ง และปัจจุบันประโยชน์อย่างหนึ่ง แต่ถึงแม้จะปีติโสมนัส ยินดี ก็จำต้องสงบระงับความรู้สึก ไม่สำแดงอาการให้ปรากฏ แสร้งทำ เป็นไม่รู้รู้สึกยินดียินร้ายอะไรทั้งสิ้น แล้วตรัสว่า

“ดูกรพราหมณ์ ตัวข้าเป็นดรฤณกุมารี ยังมีราชบิดามารดาเป็น อิศราธิปไตยอยู่ ท่านจงไปสุ่สำนักพระชนกชนนี กราบทูลคดีโดยอภัยอาศัย ของท่าน ใ้การที่เราจะเจรจา”

เมื่อโกณฑัญญะได้สดับดังนั้น จึงกราบทูลต่อไปว่า

“ข้าแต่พระแม่เจ้า ก่อนที่ข้าพระบาทจะออกจากนครกบิลพัสดุ์ สมเด็จพระเจ้ากบิลพัสดุ์ได้พระราชทานมณีปัลลันธน์คือว่า เครื่องประดับ พระศอมาเป็นเครื่องราชบรรณาการ ทั้งมีพระราชโองการว่า ถ้าพบ นางแก้วสมประสงค์แล้ว ให้มอบเครื่องประดับนี้แก่นาง บัดนี้ได้พบ นางแก้วสมประสงค์แล้ว ขอได้โปรดรับของพระราชทานนี้ไว้ด้วยเถิด พระเจ้าข้า”

“ถ้าอย่างนั้น ท่านจงส่งมาเถิด”

พระสิริมหามายาโปรดให้นำนางกำนัลไปรับของจากพราหมณ์ แล้วให้ล้างมณีปิลันธน์ด้วยน้ำหอม และบรรจุในกล่องแก้ว มอบให้มหาอำมาตย์ที่ตามเสด็จนำไป พร้อมกับพาพราหมณ์ทั้งแปดกลับเข้าเทวทนคร กราบทูลเรื่องทั้งหมดให้พระเจ้าชนาธิปราชทรงทราบ

ฝ่ายพระเจ้าชนาธิปราชเมื่อทรงสดับเรื่องราวจากพราหมณ์ โทณทัตถุญะ และได้รับมณีปิลันธน์คืนจากมหาอำมาตย์แล้ว ได้ตรัสถามถึงพระจริยาวัตรและเรื่องอื่นๆ ของพระสุทโธทนะราชกุมาร เพื่อให้หายข้องพระทัย เช่น ตรัสถามเรื่องอายุ เรื่องการปฏิบัติว่ารักษาศีล อยู่ในทศพิธราชธรรมดีอยู่หรือ พราหมณ์ก็กราบทูลว่า พระราชกุมารมีพระชนมายุได้ ๑๖ พรรษา และรักษาศีล ๕ อยู่ในทศพิธราชธรรม มาแต่ทรงพระเยาว์

เมื่อพระเจ้าชนาธิปราชทรงสดับเช่นนั้น ก็ทรงชื่นชมโสมนัส ตรัสสรรเสริญว่า

“บุคคลใดประพฤติสุจริตธรรม มิได้ประพฤติกามทุจริต บุคคลนั้นก็จะนอนเป็นสุขทั้งในโลกนี้และโลกอื่น”

เมื่อตรัสเช่นนั้นแล้ว ทรงอนุสรณ์คำนึงต่อไปว่า พระราชธิดาของพระองค์ก็มีพระชนมายุได้ ๑๖ พรรษาเช่นเดียวกัน ทั้งสมเด็จพระเจ้าสีหนุราชก็มีพระเชษฐาภาพเป็นที่ยกย่องของบรรดาบ้านเมืองใกล้เคียง ทั้งมีสายสัมพันธ์เกี่ยวดองกันอยู่ ถ้าทั้งสองเมืองจะได้เป็นทองแผ่นเดียวกัน ก็จะเพิ่มเดชานุภาพแผ่ไปทั่วสากลชมพูทวีป

เมื่อมีพระราชดำริเช่นนั้นแล้ว พระเจ้าชนาธิปราชได้ทรงปรึกษาหารือกับพระนางยโสธรราชเทวีและพระสิริมหามายาราชธิดา ตลอดจนเศรษฐีและเสนาบดีเพื่อฟังความคิดเห็น ปรากฏว่าทุกฝ่ายต่างเห็นชอบพร้อมกันหมด พระเจ้าชนาธิปราชจึงโปรดให้จัดเครื่องราชบรรณาการมอบให้พราหมณ์ทั้งแปดนำไปถวายพระเจ้าสีหนุราช เพื่อให้ทรงทราบว่าพระเจ้าชนาธิปราชทรงยินยอมถวายพระราชธิดา

พระเจ้าสีหนุราชเมื่อได้รับเครื่องราชบรรณาการของเมืองเทวทหะอันเป็นเครื่องหมายว่ายินดีถวายพระราชธิดาก็มีความปีติปราโมทย์ ให้โหรหาฤกษ์กำหนดวันอภิเษกสมรส ต่อจากนั้นโปรดให้แฉ้วถางตกแต่งทำถนนจากกรุงกบิลพัสดุ์ตรงไปยังเมืองเทวทหะสองฟากถนนประดับด้วยธงทิวอย่างสวยงาม

เมื่อถนนหนทางเรียบร้อยแล้ว พระเจ้าสีหนุราชก็โปรดให้จัดขบวนแห่ มีทั้งขบวนช้าง ขบวนม้า พร้อมด้วยเกวียนบรรทุกเครื่องอุปโภคบริโภคเป็นอันมาก มุ่งตรงไปยังเมืองเทวทหะ

ฝ่ายพระเจ้าชนาธิปราชทรงทราบว่า พระเจ้าสีหนุราชเสด็จยาตรายกไพร่พลมา ก็เสด็จพระราชดำเนินออกไปรับ ถวายบังคมทูลเชิญเสด็จประพาสพระนคร ส่วนพระเจ้าสีหนุราชทอดพระเนตรเห็นปาลุมพินีเป็นที่รมณียสถานใหญ่กว้างงดงาม จึงตรัสแก่พระเจ้าชนาธิปราชว่า จะขอพักพลประทับอยู่ที่นั่น

ตรงนี้ขอเล่าภูมิศาสตร์ของปาลุมพินีไว้สักเล็กน้อย เพราะในหนังสือพุทธประวัติทุกเล่มกล่าวไว้เพียงย่อๆ

ป่าลุมพินีอยู่ในประเทศเนปาล อยู่ระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์กับ
เทวทहनคร กรุงกบิลพัสดุ์ของพระเจ้าสีหนุราชอยู่ทางทิศตะวันตก
ของป่าลุมพินี ส่วนเมืองเทวทหะของพระเจ้าชนาธิปราชอยู่ทางทิศ
ตะวันออกของป่าลุมพินี ในระยะทางเท่าๆ กันคือประมาณ ๑๐ ไมล์
หรือ ๔๐๐ เส้น เรียกว่าป่าลุมพินีอยู่ย่านกลาง

ประวัติของป่าลุมพินีมีที่มาอย่างไรไม่พบหลักฐานชัดเจน
แต่มีกล่าวไว้ในพุทธประวัติฝ่ายมหายานตอนหนึ่งว่า

ในระหว่างรัชสมัยของพระเจ้าสีหนุ เมืองกบิลพัสดุ์
มีความสงบและเจริญรุ่งเรือง เมืองเทวทหะซึ่งพระเจ้าสุปรพุทธ (โอรส
พระเจ้าอัญชนะ) ครอบครองก็เช่นเดียวกัน พระเจ้าสุปรพุทธได้อภิเษก
สมรสกับหญิงคนหนึ่งชื่อ ลุมพินี มีรูปโฉมงามยิ่งนัก พระเจ้าสุปรพุทธ
เคยพาพระนางลุมพินีไปประพาสสวนอังกคามแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นของ
ผู้มั่งคั่งคนหนึ่งที่อยู่ใกล้ๆ พระนคร

พระนางลุมพินีพอเหตุยสนนั้นมาก ทรงขอประทาน
สวนนั้น พระเจ้าสุปรพุทธคร่ำว่าทรงทำเช่นนั้นไม่ได้ แล้วโปรดให้จัดทำ
ที่แห่งหนึ่งให้งามกว่านั้น จึงเรียกกันว่า สวนลุมพินี

ถ้ากล่าวตามคัมภีร์ฝ่ายมหายาน อุทยานลุมพินีก็เป็นสวนที่
พระเจ้าสุปรพุทธหรือสุปรพุทธแห่งเทวทहनครทรงตกแต่งไว้ ยังไม่พบ
หลักฐานอื่นที่ชัดเจน กล่าวไว้พอให้ทราบตำแหน่งแห่งที่เพื่อจะได้

เข้าใจภูมิประเทศดีขึ้น ถ้ากล่าวตามพุทธประวัติที่อ้างมาข้างต้น ปาลุมพินีนี้จะค่อนข้างไปทางเทวทหนคร และพระเจ้าสีหนุราชก็ไม่เคยเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตร

กล่าวตามหนังสือต่างๆ พอสรุปได้ว่า ปาลุมพินีเป็นที่รื่นรมย์ น่าชมมาก เต็มไปด้วยพฤษภานานาชนิด เช่น โพ มะม่วง อโศก มะขามป้อม ต้นสาละ (Sal หรือ Shorea)

อนึ่ง ตามคำพรรณนาถึงต้นไม้ในปาลุมพินีตามเอกสารของอินเดีย ไม่พบว่ากล่าวถึงต้นรัง มีแต่ต้นสาละ ในหนังสือพุทธประวัติที่แปลมาจากภาษาบาลี มี *ปฐมสมโพธิกถา* เป็นต้น ก็ใช้ทั้งสาละ และรัง ดังมีข้อความตอนหนึ่งว่า

ต้นสาละ ภาพจากอินเทอร์เน็ต

ดำเนินไปถึงใต้ต้นมณฑลสาละพฤกษ์ พระกมลปรารถนาจะทรงจับซึ่งกิ่งรัง ก็มีอาจเอื้อมพระหัตถ์ขึ้นไปถึง ขณะนั้นกิ่งรังकुเหมือนมีจิตกรูณาถึงบันกาลอ่อนนุ่มค้อมลงมาคุยอดมาคุยอดทวยอันต้องเพลิง พอถึงพระหัตถ์พระราชเทวีก็ทรงจับเอากิ่งรัง

ตามความเข้าใจแบบไทยๆ เราเชื่อว่าพระพุทธเจ้าประสูติและปรินิพพานใต้ต้นรัง แต่ในหมู่นักศึกษาที่ได้อ่าน *ปฐมสมโพธิกถา* ได้ตั้งข้อสงสัยไว้ว่า ในป่าลุมพินีมีไม้ใหญ่อยู่สองชนิดหรือชนิดเดียว และเหตุไหนในคำพรรณนาบางตอนก็ออกชื่อไม่รัง บางตอนก็ออกชื่อสาละ ดูคล้ายกับว่าจะแยกให้เห็นว่าไม่เหมือนกัน แต่บางตอนก็ดูคล้ายกับว่า รังคือสาละ บางทีผู้แปลก็คงไม่แน่ใจว่าจะถูกจึงใช้ทั้งสองอย่าง ถ้ากล่าวตามพุทธประวัติที่เกิดขึ้นในอินเดีย พระสิทธัตถะก็ต้องประสูติที่ใต้ต้นสาละ

ขอกลับไปพบพระเจ้าสีหνούที่ประทับ ณ ปาลุมพินีอีกครั้งหนึ่ง

การที่พระเจ้าสีหนูไม่เสด็จเข้าไปประทับในเทวทหนครนั้น นอกจากจะโปรดความสงบร่มรื่นของลุมพินีแล้ว ก็คงเนื่องมาจากไพร่พลรวมทั้งช้างม้าและเกวียนที่บรรทุกลู้งของมีจำนวนมากเกินกว่าที่จะเข้าไปแออัดอยู่ในพระนคร เมื่อเป็นเช่นนั้นพระเจ้าสีหนูราชก็ دستورลงทูลสร้างปราสาททองขึ้นหลังหนึ่งในอโคกอุทยานที่ลุมพินีนั้น ประทานนามว่า *โกกนุทปราสาท* (ปราสาทบัวแดง)

ฝ่ายพระเจ้าชนาธิปราชก็ไมยอมน้อยหน้า โปรดให้สร้างปราสาทขึ้นสองหลัง ณ พระอุทยานแห่งเดียวกันนั้น ประทานนามว่า *ธัญมุตปราสาท* หลังหนึ่ง และ *เวฬุปัตปราสาท* หลังหนึ่ง ปราสาททั้งสามหลังนั้นสร้างสำเร็จภายในหนึ่งเดือน

นอกจากสร้างปราสาทสามหลังดังกล่าวแล้ว พระเจ้าสีหนุราชยังได้โปรดให้สุริยตัน นายช่างใหญ่สร้างมหามณฑปใหญ่ มีเสาลึงแปดร้อยต้น เพื่อเป็นที่ประกอบพิธี ณ อโศกอุทยานแห่งเดียวกัน ครั้นถึงเดือนผาลกคุณ (เดือน ๔ ประมาณเดือนมีนาคม) พระเจ้าชนาธิปราชโปรดให้ตกแต่งเทวทहनครไหงามดุจดาวดั่งสวรรค์ ปราสาททั้งสามหลังและมหามณฑปก็ประดับตกแต่งด้วยของล้ำค่าเช่นเดียวกัน อันมีอาภรณ์อันน่าให้เห็นจริงได้ กล่าวโดยสรุปเพื่อมิให้ยาวความ หลังจากพระราชพิธีอภิเษกสมรสผ่านไปแล้ว พระเจ้าสุทโธทนะและพระนางสิริมหามายาก็ได้เสด็จไปประทับ ณ จันทนปราสาท คือปราสาทไม้จันทน์ ซึ่งสร้างขึ้นใหม่ ณ กรุงกบิลพัสดุ์

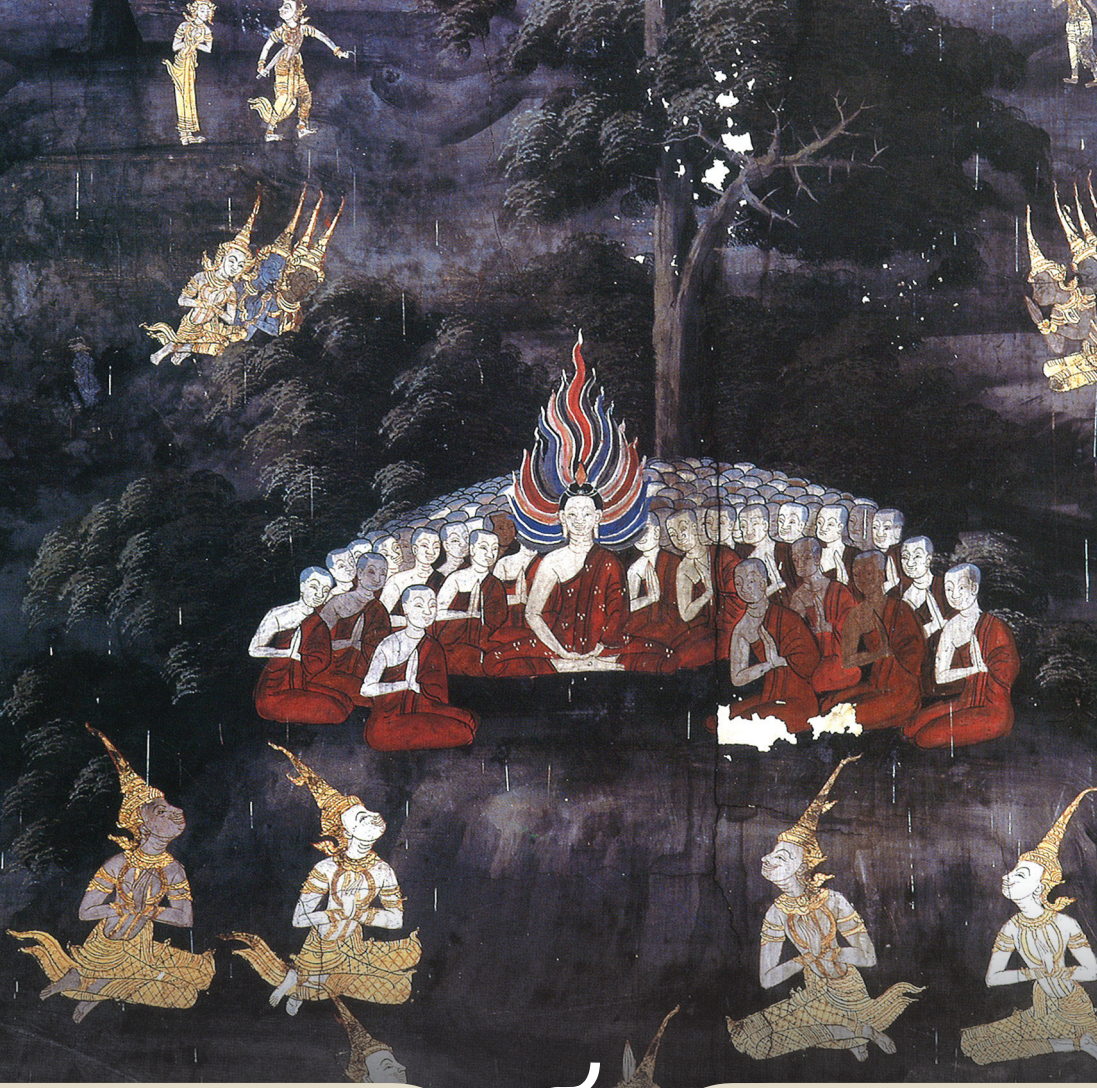
พระราชวังพระเจ้าสุทโธทนะ

เรื่องปราสาทไม้จันทน์นี้เข้าใจว่าอินเดียจะเป็นต้นแบบ เพราะอินเดียเมื่อหลายพันปีมาแล้วมีต้นจันทน์มาก โดยเฉพาะที่แคว้นไมซอร์ซึ่งมีชื่อเสียงเป็นพิเศษ ชาวฮินดูนิยมใช้ผงจันทน์และน้ำมันจันทน์บูชาพระเป็นเจ้าเช่นพระวิษณุ พระศิวะก็เจิมพระนลาฏด้วยผงจันทน์ ไม้จันทน์นอกจากจะมีกลิ่นหอมยังมีประโยชน์ทางยาอีกด้วย ไทยเราได้รับแบบอย่างการใช้ไม้จันทน์มาจากอินเดีย เช่น น้ำมันจันทน์ เครื่องจุนเจิมต่างๆ จันทน์ปราสาทสร้างด้วยไม้จันทน์มีพื้นเจ็ดชั้น มีเสาห้าร้อยต้น จึงเป็นปราสาทไม้จันทน์ที่ใหญ่ที่สุดในโลก ผู้ที่อยู่ในปราสาทของคัมภีร์จึงเหมือนกับอบด้วยกลิ่นไม้จันทน์อยู่ตลอดเวลา

ณ จันทน์ปราสาทนี้เอง ที่พระเจ้าสีหหนุราชได้จัดพระราชพิธีราชาภิเษกมอบราชสมบัติแก่พระสุทโธทนะ และต่อมาเมื่อทรงพระชราโรคาศยาธิเบียดเบียน พระเจ้าสีหนุก็เสด็จสวรรคต

พระเจ้าสุทโธทนะและพระนางสิริมหามายาได้ปกครองกรุงกบิลพัสดุ์สืบต่อมาด้วยความผาสุกสวัสดิ์

๔

พระสันตดุสิตเทวราช

ภาพจิตรกรรมพระเวสสันดรชาดก วัดชนะสงคราม กรุงเทพฯ

พลิกกลับกล่าวเล่าความแต่ครั้งพระเวสสันดร เมื่อสิ้นพระชนม์แล้วได้ไปบังเกิดเป็น พระสันดุสิตเทวราช เสวยทิพยสมบัติในสวรรค์ชั้นดุสิต กำหนดอายุได้ ๕๗ โกฎีกับ ๖๐ แสนปีในโลกมนุษย์ หรือนับเป็นปีในชั้นดุสิตได้ ๔,๐๐๐ ปีทิพย์ แต่การที่ได้สถิตอยู่ในดุสิตเทวโลก มีโช่ความปรารถนาอันสูงสุด ครั้นกาลเวลาล่วงไป ปัญญาพนมิต หรืออาการของเทวดาที่ใกล้จติ ก็ได้บังเกิดแก่พระสันดุสิตเทวราช กล่าวคือ

๑. ดอกไม้ทิพย์ที่ประดับกายเหี่ยวแห้ง
๒. ภูเขาที่ทรงมีสี่สันอันเศร้าหมอง
๓. พระเสโท (เหงื่อ) ไหลออกจากพระกำจนะ (รักแร้)
๔. พระวรกายลำแดงความชราให้เห็น
๕. มีพระทัยเบื่อหน่าย ใคร่จะละจากเทวโลก

เมื่อเทพยเจ้าทั้งหลายเห็นนิมิตปรากฏเช่นนั้นก็ตระหนกแน่ชัดว่าพระสันดุสิตเทวราชคือองค์พระสัพพัญญูโพธิสัตว์ที่จะได้ตรัสรู้ในโลกมนุษย์เป็นเที่ยงแท้ จึงชวนกันไปยังที่อยู่แห่งพระสันดุสิตเทวราช แล้วทูลอาราธนาว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียรเป็นอันมาก กาลบัดนี้สมควรที่พระองค์จะจุติลงไปบังเกิดเป็นพระสัพพัญญู เพื่อกู้สรรพสัตว์ในมนุษย์โลกและเทวโลก ให้บรรลู่พระอมตมหานิพพาน กาลบัดนี้ถึงสมัยที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว”

เมื่อพระสันตดุสิตเทวราชได้ทรงสดับเช่นนั้น ก็ยังไม่รับคำอาราธนา ทรงพิจารณาถึงความเหมาะสมในเรื่องกาลเวลาว่าเหมาะสมแล้วหรือยังมีทวิปไคหรือประเทศใดรวมถึงชาติตระกูลและพระมารดาที่เหมาะสมพร้อมแล้วหรือยัง เรียกในภาษาบาลีว่า **ปัญจมหาวិโลกนะ** คือการตรวจดูความสำคัญห้าประการ

ในเรื่องกาลเวลาทรงพิจารณาเห็นว่า เมื่อมนุษย์มีอายุมากกว่าแสนปี พระสัพพัญญูก็ไม่ควรบังเกิดในโลก เพราะมนุษย์ประมาณว่าอายุยืนยาว เมื่อจะเทศนาสั่งสอนถึงไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความมีตัวตน คนเหล่านั้นก็จะไม่เชื่อฟัง ครั้นอายุมนุษย์ลดถอยลงน้อยกว่าหนึ่งร้อยปี ก็ใช้เวลาที่พระสัพพัญญูจะไปบังเกิดในโลกเช่นเดียวกัน เพราะในเวลานั้นมนุษย์จะหนาด้วยกิเลสไม่ตั้งอยู่ในคำสอน ส่วนอายุของมนุษย์ที่ลดถอยลงมาจากแสนปี จนถึงหนึ่งร้อยปี จะมีสันดานสดับตรับฟังพระธรรมคำสอนของพระสัพพัญญู

เมื่อพระสันตดุสิตเทวราชทรงพิจารณาอายุของมนุษย์ในเวลานั้นว่าอยู่ในหนึ่งร้อยปี อันเป็นเวลาที่เหมาะสมจะจุติลงไปบังเกิด จึงทรงพิจารณาต่อไปว่าในทวิปทั้งสี่ (ครั้งโบราณเชื่อว่า มีทวิปใหญ่สี่ทวิปคือ ชมพูทวิป อมรโคยานทวิป อุตตรกुरुทวิป และบุพพิเทท ทวิปเหล่านี้ อยู่ในทิศทั้งสี่แห่งเขาสิเนรุ) เมื่อได้ทรงพิจารณาแล้วเห็นว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมบังเกิดแต่ในชมพูทวิปแห่งเดียวทุกๆ พระองค์ เมื่อเลือกทวิปได้แล้วทรงพิจารณาถึงประเทศก็ทรงทราบว่ามีชฌิมประเทศเหมาะสม และกรุงกบิลพัสดุ์ก็ประดิษฐานอยู่ในมัชฌิมประเทศ

ควรวที่พระองค์จะไปบังเกิดในพระนครนั้น แล้วทรงพิจารณาถึงตระกูล ก็ทรงตระหนักรว่า พระสัพพัญญูเจ้าจะบังเกิดในตระกูลเศรษฐีคหบดี หรือพ่อค้าพ่อครัวก็หาไม่ได้ ย่อมจะบังเกิดในชาติดีตระกูลและ พราหมณ์ตระกูล ซึ่งโลกยกย่องสองตระกูลนี้ว่าประเสริฐ ในกาลครั้งนั้น โลกยกย่องตระกูลกษัตริย์ว่าประเสริฐกว่าตระกูลพราหมณ์ จึงควรวที่ พระองค์จะมาบังเกิดในตระกูลกษัตริย์ มีสมเด็จพระเจ้าสุทโธทนะเป็น พระบิดา ต่อจากนั้นทรงพิจารณาถึงผู้ที่จะเป็นพระชนนี ก็ทอด พระเนตรเห็นพระนางสิริมหามายาราชเทวีเป็นผู้ที่รักษาเบญจศีลา จารวัตรอันบริสุทธิ์ สมควรเป็นพระมารดาของพระองค์

เมื่อทรงพิจารณาถึงปัญจมหาวិโลกนະดังกล่าว เป็นที่ประจักษ์ แจ่มแล้ว จึงตรัสแก่เทพยดาทั้งปวงว่า

“ดูกรท่านผู้ปราศจากทุกข์ กาลบัดนี้ควรวที่อาตมาจะจุติลงไป บังเกิดเป็นพระสัพพัญญูโปรดสัตว์โลกทั้งปวง ท่านทั้งหลายจงกลับไปสู่วิมานของท่านเถิด”

ครั้นเทพยดาทั้งหลายกลับไปวิมานของตนหมดแล้ว พระสันดุสิต เทวราชก็เสด็จพร้อมด้วยเทพยบริวารไปยังนันทวันอุททยาน อันเป็น สวนที่ทำให้เกิดความยินดี มีความเพลิดเพลิน เทพบุตรเทพธิดาที่ ถึงคราวจุติจะถูกนำมาที่สวนนันทวันแห่งนี้ เพื่อให้เกิดความยินดี พร้อมที่จะจุติ พระสันดุสิตเทวราชก็เช่นเดียวกัน เมื่อเสด็จประพาสชม ทิพยฤกษ์ชาติพอสมควรแก่เวลาแล้ว เทพยบริวารทั้งหลายก็กราบทูล เตือนอัญเชิญเสด็จจุติจากดุสิตเทวโลก ในหนังสือ *ชินกาลมาลีปกรณ์* กล่าวสรุปถึงเหตุการณ์ตอนนีไว้ว่า

วิหารมลายาเทวี ลุมพินี

สระน้ำที่พระนางมหลมายาลงสรง ก่อนประสูติพระพุทธเจ้า

ครั้งนั้น พระนางมหลมายาเทวี ก่อนจะถึงวันเพ็ญเดือน ๘ ได้เสด็จประพาสงานนักษัตรฤกษ์ตั้งแต่วันขึ้น ๘ ค่ำ ต่อไปอีก ๗ วัน ถึงวันเพ็ญ พระนางสมาทานอุโบสถศีลแล้วเสด็จเข้าห้องบรรทม กำลังบรรทมหลับอยู่บนพระแท่นได้ทรงพระสุบินว่า มีช้างเผือกตัวหนึ่ง ลงมาจากสุวรรณบรรพต กระทำประทักษิณพระนางแล้วทำที่เหมือน จะแหะพระปรีศว์เบื้องขวาเข้าไปในพระอุทร พระนางจึงสะกุงตื่น แล้วทูลเล่าพระสุบินนั้นแก่พระเจ้าสุทโธทนะ ท้าวเธอจึงตรัสถาม พราหมณ์ประมาณ ๖๔ คนว่า สุบินนิมิตเช่นนี้จะศิร้ายประการใด พราหมณ์ทั้งหลายกราบทูลว่า ไม่เป็นไรมิได้พระเจ้าข้า พระเทวีจะ ทรงพระครรภ์เป็นชาย มีโชติหญิง พระราชกุมารนั้น ถ้าเป็นฆราวาส จะได้เป็นกษัตริย์จักรพรรดิ ถ้าละจากฆราวาสเสด็จออกบรรพชา จะได้เป็นพระพุทธินโลก

ก่อนที่พระสันดุษิตเทวราชจะจุดนั้น ได้ตรัสถามเทวดาทั้งหลายว่าจะลงสู่ครุฑมารดาด้วยรูปอะไร เทวดาเหล่านั้นได้พูดต่างๆ กัน แต่ในคณะเทพเหล่านั้นมีเทพพรหมชื่อ *อุครเตชะ* ได้กล่าวอ้างว่า พระโพธิสัตว์ย่อมลงสู่ครุฑมารดาด้วยรูปช้างขนาดใหญ่มีงาหกกิ่ง ในหนังสือ *ปฐมสมโพธิกถา* ฝ่ายมหายาน กล่าวว่า

มีพระรูปเป็นรูปช้างเผือกมีงา ๖ งา มีศีรษะเหมือนสีมัลล
 ค่อมทอง มีไพรงาเหมือนสีทอง มีอวัยวะใหญ่ครบถ้วน มีอินทรีย์
 ไม่ทรามลงสู่ครุฑมารดาโดยช้างเผือกขวามีได้สถิตอยู่ทางช้างซ้าย
 ในกาลบางครั้งเลย พระนางมายาบรรมหัลลัสบาย...

ตรงนี้ขอแทรกรายละเอียดเล็กน้อย

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้มีพระมติว่า พระสันดุษิตเทวราชโพธิสัตว์เสด็จลงสู่พระครุฑวันพฤหัสบดี วันเพ็ญ เดือนอาสาฬหะ (เดือน ๘) ปีระกา ต่อมานายทองเจือ อ่างแก้ว ได้ตรวจสอบจากประวัติศาสตร์ทั้งฝ่ายหินยาน มหายาน และอรรถกถาเป็นการถูกต้องตามหลักดาราศาสตร์ทั้งสุริยคติและจันทรคติ คำนวณตามหลักปฏิทินได้รายละเอียดเพิ่มเติมอีกว่า วันเสด็จลงสู่พระครุฑ ตรงกับวันพฤหัสบดี วันเพ็ญ อาสาฬหะ ปีระกา ตรงกับวันที่ ๑๖ มิถุนายน ก่อนคริสต์ศักราช ๕๘๘ กสิยยุค ๒๕๑๔

เสาที่ลุ่มพินิจวัน (ประสูติ)
ประเทศเนปาล

ครั้นทรงพระครรภ์ครบ ๑๐ เดือนแล้ว พระนางสิริมหามายา มีพระทัยปรารถนาจะเสด็จสู่เทวทหนคร อันเป็นชาติภูมิของพระองค์ จึงกราบทูลพระราชสวามี พระองค์ก็ทรงพระอนุญาต พระราชเทวีก็ กราบถวายบังคมลามาทรงสุวรรณสีวิกาพระวอทองเสด็จออกจาก พระนคร เมื่อเสด็จถึงป่าลุมพินีซึ่งอยู่ใกล้ทาง พระนางมีพระทัย ปรารถนาจะหยุดชม ด้วยทอดพระเนตรเห็นหมู่ไม้ทั้งหลายกำลัง ผลิตดอกออกช่อ อมาตย์ทั้งหลายก็เชิญเสด็จแวะสู่ป่าสาละ แวดล้อม ด้วยนางพระพี่เลี้ยงทั้งหลาย ครั้นทรงพระดำเนินไปถึงต้นไม้มงคล สาลพฤกษ์ก็พอดีประจบพระครรภ์

ใน พระปฐมสมโพธิกถา พระนิพนธ์ในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงชำระ มีความว่า

ถึงมงคลสมัยวิสาขบูชาจะมีดิถีเพ็ญ พระจันทร์เสวยวิสาข-
 นักษัตร (ประสูติวันศุกร์ วันเพ็ญ เดือนวิสาขะ เดือน ๖ ปีมะ
 พระมารดาเสด็จขึ้นเป็นอิริยาบถอันงาม ไม่นั่งไม่นอนเหมือนสตรีที่
 จะคลอดบุตรอื่นๆ ทรงยืนอยู่ พระโพธิสัตว์บริสุทธิ์ อันเสมหะ
 และโลหิตและมูกและครรภมลินอันใดอันหนึ่งมิได้พัวพัน มิได้
 แปรเปื้อนด้วยสิ่งไม่สะอาด พระโพธิสัตว์มีสติสัมปชัญญะ เสด็จ
 ประสูติจากพระครรภ์แล้วมีทันไต่ถึงพื้น มีเทพยดา ๔ องค์มารับก่อน
 แล้วแสดงไว้ ณ เบื้องหน้าแห่งพระมารดา

เรื่องการประสูตินี้มีกล่าวไว้ในหนังสือพุทธประวัติหลายเล่ม เนื้อหารายละเอียดต่างกันไป เช่นใน พระปฐมสมโพธิกถา กล่าวว่า “เมื่อพระมหาบุรุษประสูติจากพระครรภ์ยังมีทันถึงพื้นปฐพีทำวสุทธาวาส มหาพรหมทั้ง ๔ ก็รองรับพระกายด้วยชายทองในที่เฉพาะ พระพักตร์พระราชเทวีแล้วกล่าวว่า พระแม่เจ้าจงโสมนัสเถิด พระราชโอรสที่ประสูตินี้มีมหะคักดาอนุภาพยิ่งนัก”

ส่วน พุทธประวัติฝ่ายมหายานในทิเบต กล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า

เมื่อพระนางมหายาเสด็จประพาสสวนลุมพินีก็ประจวบพระครรภ์จะคลอดกุมาร พระนางจึงโน้มเหนียวต้นอโศกอันมีปริมาณทลกว้างใหญ่ ขณะนั้นท้าวศกเกตุ (พระอินทร์) ก็บันดาลให้ท่าฝนตก และให้เกิดลมพายุให้หมู่นางบริจาริกาของพระนางมหายากระเจาไป แล้วท้าวสหสังข์ก็นิรมิตเพศเป็นหญิงแก่เข้าไปรับกุมารที่เกิดใหม่ไว้บนตักของตน แต่พระโพธิสัตว์สั่งให้ท้าวสหสังข์กลับเสีย แล้วพระองค์เสด็จดำเนินไปในทิศที่สำคัญ ๗ ทิศ ทอดพระเนตร ไปทางทิศตะวันออกแล้วตรัสว่า เราจะได้บรรลุถึงพระนิพพานอันสูงสุด ทางทิศใต้ตรัสว่า เราจะได้เป็นเอกของสัตว์โลก ทางทิศตะวันตก ตรัสว่า เราจะได้ถึงที่สุดชาติ ทางทิศเหนือตรัสว่า เราจะข้าม โอสถสงสาร (ห้วงน้ำ คือ สงสาร หมายถึงการเวียนว่ายตายเกิด)

ในขณะนั้นมีสิ่งบันดาลปรากฏขึ้นอย่างธรรมดาที่พระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ประสูติ นั่นคือมีท่อน้ำเย็นหนึ่ง ท่อน้ำอุ่นหนึ่ง

โปรยปรายพุ่งลงมาบนพระเศียร ชำระล้างให้สะอาด และในที่ซึ่ง
พระองค์ประสูตินั้นปรากฏมีท่อน้ำพุขึ้นมาสรองพระพุทธรูปมารดา ฯลฯ

ตามธรรมเนียมของเหล่าศักย (ศากยวงศ์) ถ้ามีเด็กเกิด
ใหม่ๆ ต้องพาไปไหว้บาทเวรูปศักยวรชน เพราะฉะนั้นพระเจ้าสุทโธทนะ
จึงได้พาพระโพธิสัตว์ไปยังเทวสถาน แต่เทวรูปกลับนอนบ้นอมลงที่
พระบาทพระโพธิสัตว์ คนทุกๆ คนที่ไปสูเทวสถานพากันพิศวงด้วย
อานุภาพของพระโพธิสัตว์ผู้แรกเกิด เพราะเหตุนั้นพระโพธิสัตว์จึงได้
รับพระนามที่ ๒ ว่า ผู้มีอำนาจของเหล่าศักยหรือ *ศากยมุนี* เมื่อ
พระเจ้าสุทโธทนะทอดพระเนตรเห็นเทวรูปน้อมค้ำันบที่พระบาท
พระราชกุมารจึงทรงเปล่งอุทานว่า กุมารนี้เป็นเทวดาของเทวดา
ทั้งหลาย เพราะเหตุนี้จึงมีพระนามอีกว่า *เทวาคีเทพ*

ดังนั้นจะเห็นว่าผู้รจนานุพุทธประวัติมีทัศนคติต่างกัน บางเรื่อง
อาจต้องการให้ทราบชนบประเพณีโบราณ บางเรื่องอาจประสงค์ให้
เห็นบุญญาภินิหาร ผู้ที่ไม่มีโอกาสอ่านพุทธประวัติหมดทุกเล่ม ก็จะได้
ทราบเรื่องกว้างขวางมากขึ้น คงไม่เสียเวลาอ่านเป็นแน่